

Η απομάθηση με την τεχνητή νοημοσύνη και τα κοινωνικά δίκτυα

Christophe Assens

Professeur de stratégie à l'Université de Paris Saclay, France
christophe.assens@uvsq.fr

Απόδοση στα ελληνικά

Έλενα Μανδήλα¹ & Φραγκίσκος Καλαβάσης²

¹Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης ²Καθηγητής Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Περίληψη

Οι νέες ψηφιακές τεχνολογίες αποτελούν επανάσταση στην επεξεργασία των πληροφοριών, καθιστώντας προσβάσιμη την παγκόσμια γνώση στην ανθρωπότητα. Θεωρητικά, αυτές οι νέες τεχνολογίες προωθούν την πρόσβαση στη γνώση σε όσο το δυνατόν περισσότερους ανθρώπους. Στην πράξη, η πνευματική οκνηρία επικρατεί μεταξύ του πληθυσμού, αναμεταδίδοντας τις πιο δημοφιλείς πληροφορίες στα κοινωνικά δίκτυα, χωρίς απαραίτητα να ελέγχει το πολιτιστικό ή επιστημονικό υπόβαθρό τους. Σε αυτή την «κοινωνία της ελάχιστης προσπάθειας», η Τεχνητή Νοημοσύνη εμφανίζεται ως γνωστικό βοήθημα που αντισταθμίζει την έλλειψη γνώσης, της οποίας οι νέες γενιές, που γεννιούνται με την ψηφιακή τεχνολογία, είναι τα πρώτα θύματα. Ως αποτέλεσμα, αυτά τα τεχνολογικά εργαλεία οδηγούν σε μια αλλαγή στον πολιτισμό. Η πρόοδος δεν βασίζεται πλέον στην ανθρώπινη χειραφέτηση μέσω της μάθησης, αλλά στην παραίτηση της σκέψης μπροστά στα ρομπότ.

Λέξεις κλειδιά: τεχνητή νοημοσύνη, κοινωνικά δίκτυα, μάθηση, απομάθηση, πρόοδος

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για τον Αριστοτέλη, ο άνθρωπος είναι ένα «κοινωνικό ον» που νιώθει την αγελαία ανάγκη να ζει σε μία ομάδα με τους όμοιους του. Έχοντας ως αρχή αυτό το αξίωμα, ο Αριστοτέλης διευκρινίζει στο ακόλουθο απόσπασμα ότι η ανθρώπινη ύπαρξη διαμορφώνεται από τον βαθμό της συμμετοχής της στα κοινά¹:

... Απ' αυτό συνάγεται ότι η πόλη αποτελεί μια φυσική πραγματικότητα και ότι ο άνθρωπος είναι από τη φύση του ζώο πολιτικό, και ότι αυτός που εξαιτίας της φύσης του και όχι εξαιτίας των περιστάσεων ζει εκτός πόλεως είναι είτε φαύλος είτε κάτι καλύτερο από άνθρωπος, όπως ακριβώς είναι και εκείνος που αποδοκιμάστηκε από τον Όμηρο: ο άνθρωπος χωρίς συγγενικούς δεσμούς, χωρίς νομικές δεσμεύσεις και χωρίς σπίτι.

Είναι λοιπόν, δυνατό να φανταστούμε τη λειτουργία μιας πόλης χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση, προσφεύγοντας στην τεχνολογία όπως η Τεχνητή Νοημοσύνη ως υποκατάστατο σε όλα τα καθήκοντα που απαιτούν μία πνευματική προσπάθεια: την απομνημόνευση των γνώσεων, την επιστημονική πρόοδο, τη μάθηση στο σχολείο; Με την εξέλιξη των νέων τεχνολογιών της επικοινωνίας, είναι όντως πρόοδος να παριστάμεθα στην ατομιστική απόσυρση μίας πλειοψηφίας ανθρώπων, «χωρίς συγγενικούς δεσμούς, χωρίς νομικές δεσμεύσεις και χωρίς σπίτι», όπως λέει και ο Αριστοτέλης; Πράγματι, η σημερινή κοινωνία παρεκκλίνει από τις αρχές της Αρχαιότητας. Είναι πιο κατακερματισμένη, λιγότερο ομοιόμορφη, με έναν σημαντικά μικρότερο βαθμό συμμετοχής στα κοινά, λες και είναι δυνατό να αντικατασταθεί ο δημοκρατικός διάλογος από τεχνικά εργαλεία. Η κοινωνία είναι συγχρόνως κατακερματισμένη, αλλά και πολύ περισσότερο συνδεδεμένη, χάρη στα εργαλεία της εξ αποστάσεως επικοινωνίας.

Η φύση της κοινωνίας αλλάζει. Παραδοσιακά δομημένη σε κάθετους θεσμούς, όπου η συλλογικότητα υπάκουε σε μία ανώτερη εξουσία, η κοινωνία γίνεται πιο οριζόντια και εξελίσσεται με πιο συνεργατικούς τρόπους. Ο καθένας και η καθεμιά μας εύχεται να διατηρεί την ελευθερία του/της καλλιεργώντας σχέσεις *win win* με τους άλλους και τις άλλες.

Από εκεί και πέρα, παρακολουθούμε έναν αδυσώπητο μετασχηματισμό της κοινωνίας, στο πλαίσιο του οποίου τα δίκτυα τείνουν να αντικαταστήσουν τους παραδοσιακούς θεσμούς σε όλους τους τομείς: στον πολιτικό τομέα,

¹ Aristote « Les Politiques », Éditions Flammarion, Traduction Pierre Pellegrin, 2015.

όπου τα κοινωνικά δίκτυα σχηματίζουν μία «άμεση δημοκρατία» στη θέση των αιρετών, στην πληροφόρηση, στη διασκέδαση, στην κουλτούρα, όπου τα κοινωνικά δίκτυα εκθρονίζουν τα ΜΜΕ, στην εκπαίδευση, όπου η γνώση του εκπαιδευτικού αμφισβητείται από τις διαδικτυακές εγκυκλοπαίδειες και από τους αλγόριθμους της τεχνητής νοημοσύνης, όπως το Chat GPT.

Ποιες είναι οι συνέπειες αυτής της διαδικτυακής λειτουργίας με τις νέες τεχνολογίες; Ευνοούν την ενδυνάμωση της μάθησης και την πρόοδο του πληθυσμού ή, αντιθέτως, δυσχεραίνουν την πρόσβαση στην γνώση για το μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού;

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΚΤΥΩΝ: ΜΑΘΗΣΗ/ΑΠΟΜΑΘΗΣΗ

Υπάρχουν δύο κύριοι τύποι δικτύων σύμφωνα με την ορολογία του Granovetter (1973)², κατ'αναλογία των κατηγοριών της κοινωνικής σχέσης μεταξύ ατόμων: ισχυρού δεσμού, που αντικατοπτρίζουν μια σχέση έντονης εμπιστοσύνης που έχει δημιουργηθεί πρόσωπο με πρόσωπο μέσα σε έναν περιορισμένο κύκλο φίλων, και αδύναμου δεσμού, που αναπτύσσονται μέσω των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας στα κοινωνικά δίκτυα και με την Τεχνητή Νοημοσύνη (AI).

Για τον Granovetter (1973), δεν είναι πάντα οι ισχυροί δεσμοί που αποτελούν πηγή προστιθέμενης αξίας στη διάδοση των πληροφοριών και την ανανέωση της γνώσης, αλλά οι αδύναμοι δεσμοί. Πράγματι, οι ισχυροί δεσμοί παράγουν έναν κονφορμισμό στη σκέψη, αφού οι ίδιες πληροφορίες επαναλαμβάνονται συνεχώς μέσα στην ίδια κοινωνική ομάδα. Αντίθετα, οι αδύναμοι δεσμοί, τροφοδοτώντας τα «κοινωνικά δίκτυα» στις ψηφιακές πλατφόρμες, είναι αυτοί που παίζουν σημαντικό ρόλο στην πρόσβαση στις πληροφορίες, φιλτράροντας και στη συνέχεια αποκωδικοποιώντας τις πληροφορίες, πριν διαδοθούν αυτές οι πληροφορίες μέσω πολλών αναμεταδοτών. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, οι αδύναμοι δεσμοί καθιστούν ευκολότερη την ταχεία διακίνηση ιδεών, χωρίς όμως να μπορούν να εμποδίζουν και τη διάδοση λανθασμένων μηνυμάτων, ψευδών πληροφοριών ή αν-αλήθειες.

² Granovetter M. (1973). The strength of weak ties, The American Journal of Sociology, 78, p. 1360-1380.

Συνεπώς, τα κοινωνικά δίκτυα στο Ίντερνετ είναι το καλύτερο μέσο για να ενισχυθεί η κυκλοφορία μη επαληθευμένων μηνυμάτων, όπως οι φήμες σύμφωνα με τον Granovetter (1973):

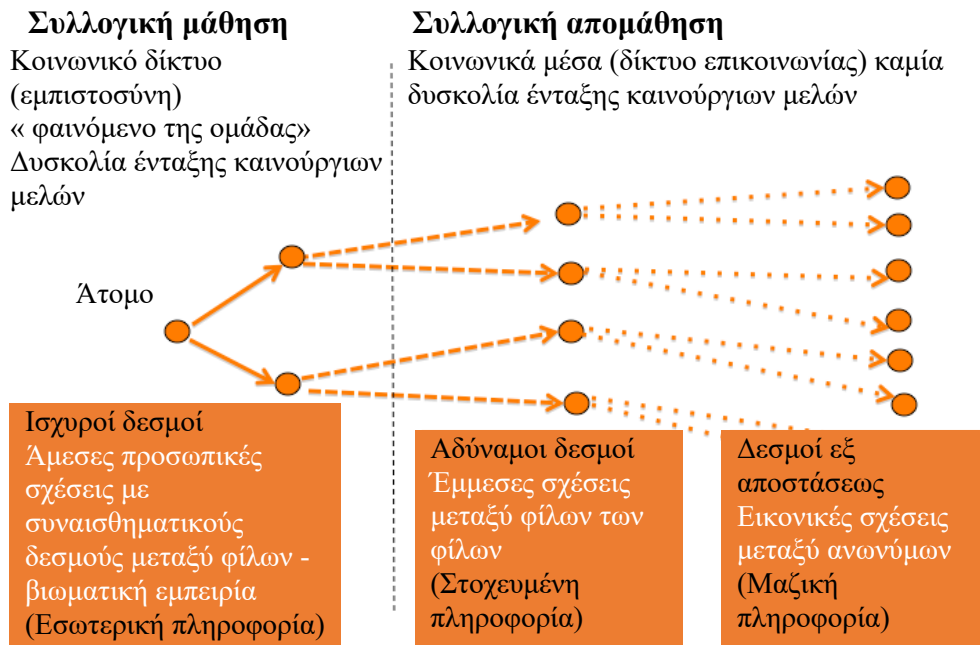
Οτιδήποτε χρειάζεται να μεταδοθεί μπορεί να προσεγγίσει περισσότερους ανθρώπους και να διασχίσει μεγαλύτερη κοινωνική απόσταση όταν περνάει από αδύναμους και όχι από ισχυρούς δεσμούς. Αν κάποιος διαδώσει μια φήμη σε όλους τους στενούς του φίλους και εκείνοι κάνουν το ίδιο με την σειρά τους, πολλοί θα τύχει ν'ακούσουν τη φήμη για δεύτερη ή τρίτη φορά, καθώς όσοι συνδέονται από ισχυρούς δεσμούς τείνουν να μοιράζονται τις ίδιες πληροφορίες με τους ίδιους φίλους. Καθώς το κίνητρο για τη διάδοση της φήμης θα εξασθενεί όλο και περισσότερο με κάθε κύμα ιστοριών, οι φήμες που κυκλοφορούν μέσω ισχυρών δεσμών είναι πολύ πιο πιθανό να περιοριστούν σε λίγα άτομα σε αντίθεση από αυτές που διαδίδονται μέσω αδύναμων δεσμών.

Τα κοινωνικά δίκτυα στο Ίντερνετ έχουν επομένως μία κοινωνική χρησιμότητα για την εξ αποστάσεως επικοινωνία σε μεγάλη κλίμακα.

Τα κοινωνικά δίκτυα δημιουργούν θετική επίδραση στο εξωτερικό τους με αυξανόμενη απόδοση στην κλίμακα ατόμων, ώστε να χρησιμοποιούν περισσότεροι τις ίδιες πλατφόρμες επικοινωνίας. Όσο περισσότεροι άνθρωποι χρησιμοποιούν ένα κοινωνικό δίκτυο, τόσο περισσότερο αυξάνεται η κοινωνική του χρησιμότητα για όσους δεν ανήκουν σε αυτό. Η κοινωνικοποίηση πραγματοποιείται εξ αποστάσεως με τις νέες τεχνολογίες.

Από την άλλη πλευρά, οι εξωτερικές επιδράσεις του δικτύου γίνονται αρνητικές όσον αφορά τη συλλογική μάθηση. Όσο περισσότερες πληροφορίες κυκλοφορούν μέσω ενός μεγάλου αριθμού μη επαληθευμένων τρόπων αναμετάδοσης, τόσο πιο δύσκολο είναι να ελεγχθεί η πηγή και η συνάφεια τους. Αυτό το πρόβλημα ενισχύεται στα κοινωνικά δίκτυα με τη χρήση εργαλείων τεχνητής νοημοσύνης ικανών να προσομοιώνουν την πραγματικότητα και να εισάγουν νέες προκαταλήψεις στην επεξεργασία των πληροφοριών.

Το παρακάτω διάγραμμα (Σχήμα 1) συνοψίζει τη διαφορά στη λειτουργία μεταξύ των δύο τύπων δικτύων που εξετάστηκαν: το μικρό δίκτυο που βασίζεται σε έναν περιορισμένο κύκλο φίλων, το μεγάλο κοινωνικό δίκτυο του οποίου η δικτύωση πραγματοποιείται με τη χρήση νέων τεχνολογιών στο Διαδίκτυο.

Σχήμα 1. Συλλογική απομάθηση

Οι ισχυροί δεσμοί, μέσα σε έναν μικρό κύκλο φίλων, ευνοούν την ανταλλαγή γνώσεων σε ένα πλαίσιο εμπιστοσύνης. Αυτή η συνεννόηση προάγει τη μεταφορά εμπειριών και την ανταλλαγή γνώσεων σε ένα ορθολογικό πλαίσιο που βασίζεται στη διασταύρωση πληροφοριών, στη σύγκριση πηγών και στη συσσώρευση γνώσεων. Η συνεργατική μάθηση, λοιπόν, έχει τη δυνατότητα να αυξήσει το επίπεδο γνώσεων όλων των μελών του δικτύου.

Αντίθετα, σε ένα μεγάλο κοινωνικό δίκτυο με αδύναμους δεσμούς μεταξύ ανώνυμων χρηστών, η συλλογική μάθηση δεν μπορεί να ανυψώσει το πολιτιστικό επίπεδο του καθενός στηριζόμενη σε αυτό των άλλων. Σε ένα κοινωνικό δίκτυο στο διαδίκτυο, ο καθένας υπόκειται σε συνεχή εκπομπή και λήψη ροών πληροφοριών. Ο σκοπός δεν είναι να επαληθευτεί η ακρίβεια των πληροφοριών που κυκλοφορούν, αλλά να αναπαραχθούν μιμητικά αυτές οι πληροφορίες, για να υπάρξει κανείς κοινωνικά στα μάτια των άλλων. Πρόκειται για την προσέλκυση της προσοχής, με στόχο να γίνει κάποιος ένας σημαντικός κόμβος του δικτύου μέσω του οποίου περνούν μη επαληθευμένες πληροφορίες. Σε αυτή την κούρσα για ακροαματικότητα, γίνεται αδύνατο να ελεγχθεί η προέλευση των πηγών, να επαληθευτεί η αλήθεια των γεγονότων

και να βασιστεί κανείς στην επιστημονική γνώση. Υπό αυτές τις συνθήκες, παρατηρείται μια μορφή συλλογικής απομάθησης μέσω της διάδοσης ψευδών ειδήσεων, όπου οι θεωρίες συνωμοσίας υπερτερούν πολύ συχνά έναντι της λογικής σκέψης με βάση τα γεγονότα. Η επεξεργασία των πληροφοριών γίνεται συναισθηματική και όχι πλέον ορθολογική. Μέσα από την αλληλεπίδραση με τους άλλους, ο καθένας μαθαίνει να μη μαθαίνει.

Σήμερα, η κούρσα για την επισκεψιμότητα στα κοινωνικά δίκτυα παρέχει ένα καινούριο εργαλείο με σκοπό την προσέλκυση της προσοχής μεγαλύτερου αριθμού ανθρώπων: την τεχνητή νοημοσύνη. Το εργαλείο της τεχνητής νοημοσύνης μιμείται τον ανθρώπινο συλλογισμό αντιγράφοντας βάσεις δεδομένων σχετικών με κάποιο γνωστικό αντικείμενο. Είναι πιθανό να βελτιώσει τις ικανότητες μάθησης του ανθρώπου εξοικονομώντας χρόνο στην αναζήτηση πληροφοριών στο Διαδίκτυο;

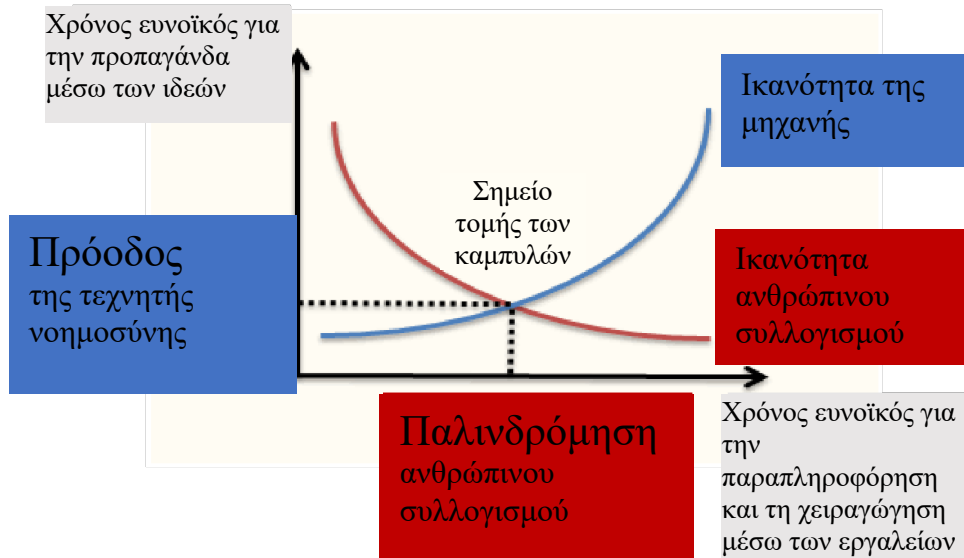
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΤΗΣ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗΣ: ΑΥΤΟ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Κατ' αρχάς, η χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης (AI) για καλύτερο φιλτράρισμα, επεξεργασία και διασταύρωση πληροφοριών θα μπορούσε να προσφέρει λύσεις για τη μείωση των κινδύνων χειραγώγησης της αλήθειας των γεγονότων. Θεωρητικά, η τεχνητή νοημοσύνη θα έπρεπε να λύσει έναν ορισμένο αριθμό προβλημάτων που συνδέονται με την κακή χρήση των κοινωνικών δικτύων λόγω έλλειψης μηχανισμών επαγρύπνησης, έλλειψης χρόνου για διασταύρωση πηγών, έλλειψης γενικών γνώσεων για επαλήθευση πληροφοριών. Η τεχνητή νοημοσύνη θα μπορούσε να αποφύγει την υπερφόρτωση πληροφοριών στοχεύοντας σε πληροφορίες προτεραιότητας, περιορίζοντας τη δύναμη των τοξικών επιρροών και αποφεύγοντας την κοινωνική συνθηκολόγηση με τις ψηφιακές πλατφόρμες για εμπορικούς λόγους.

Στο πλαίσιο αυτής της μετριοπαθούς χρήσης, η Τεχνητή Νοημοσύνη μπορεί να είναι αποτελεσματική στη λήψη αποφάσεων, κάνοντας καλύτερη χρήση των ψηφιακών δεδομένων στα κοινωνικά δίκτυα, υπό την προϋπόθεση ότι η τεχνητή νοημοσύνη δεν αντικαθιστά πλήρως την πνευματική προσπάθεια που παρέχεται από τον άνθρωπο. Ωστόσο, δεν είναι βέβαιο στο μέλλον, και ειδικά για τις νέες γενιές που γεννιούνται με την ψηφιακή τεχνολογία, ότι οι πνευματικές ικανότητες του ανθρώπου θα είναι επαρκείς για να διατηρήσουν τον έλεγχο της μηχανής που είναι εξοπλισμένη με Τεχνητή Νοημοσύνη.

Πράγματι, οι καμπύλες απόδοσης στη μάθηση σχηματίζονται στην τομή ανάμεσα στη μείωση των γνωστικών ικανοτήτων του ανθρώπου, ο οποίος υποβάλλεται σε ένα είδος πνευματικής τεμπελιάς λόγω της χρήσης οθονών, και στην αύξηση των δυνατοτήτων επεξεργασίας πληροφοριών από τους αλγόριθμους της τεχνητής νοημοσύνης. Η διασταύρωση των καμπυλών μεταξύ της μείωσης των ανθρώπινων γνωστικών ικανοτήτων και της ανόδου των τεχνολογικών δυνατοτήτων της τεχνητής νοημοσύνης (TN) εξηγεί γιατί ο ανθρώπινος συλλογισμός γίνεται ευάλωτος.

Πράγματι, κάθε άτομο είναι επιρρεπές στο να χάσει την ελευθερία της συνείδησής του, υπό την επιρροή της TN. Αυτή η μετάβαση θα συμβεί όταν ο άνθρωπος δεν θα είναι πλέον σε θέση να σκέφτεται μόνος του, όντας ανίκανος να διατηρεί αποστάσεις από τις γνώσεις που θα παράγονται από μια μηχανή θεωρούμενη ως γνωστικό του πρόθεμα, λόγω της έλλειψης της ελάχιστης γενικής παιδείας που απαιτείται για αυτό. Από εκείνη τη στιγμή, τα πλήθη θα είναι περισσότερο εκτεθειμένα στον κίνδυνο χειραγώγησης που συνδέεται με τη χρήση της TN, χωρίς απαραίτητα να το αντιλαμβάνονται, όπως παρουσιάζεται στο παρακάτω σχήμα:

Σχήμα 2. Παλινδρόμηση του ανθρώπινου συλλογισμού

Η προπαγάνδα γύρω από τις θεωρίες συνωμοσίας θα αλλάξει φύση. Στο παρελθόν βασιζόταν σε ιδεολογικά δόγματα που σχετίζονταν με την κοινή βάση της γενικής παιδείας, ενώ η αυριανή προπαγάνδα θα βασίζεται στην

απώλεια της κριτικής σκέψης με την εξαφάνιση της γραπτής γλώσσας προς όφελος της κουλτούρας των εικόνων, όπως εξηγεί πολύ εύστοχα ο Christophe Clavé³:

Η ιστορία είναι γεμάτη παραδείγματα και τα γραπτά πολυάριθμα, από τον Georges Orwell στο 1984 έως τον Ray Bradbury στο Φαρενάιτ 451, που περιγράφουν πώς οι δικτατορίες όλων των ιδεολογιών περιόριζαν τη σκέψη, μειώνοντας και διαστρεβλώνοντας τον αριθμό και το νόημα των λέξεων. Δεν υπάρχει κριτική σκέψη χωρίς σκέψη. Και δεν υπάρχει σκέψη χωρίς λέξεις. Πώς μπορεί να κατασκευαστεί υποθετικο-συμπερασματική σκέψη χωρίς γνώση του υποθετικού λόγου; Πώς μπορούμε να φανταστούμε το μέλλον χωρίς χρόνο μέλλοντα; Πώς μπορούμε να κατανοήσουμε την έννοια του χρόνου, την αλληλουχία γεγονότων στον χρόνο, είτε παρελθοντικών είτε μελλοντικών, καθώς και τη σχετική διάρκειά τους, χωρίς μια γλώσσα που να κάνει τη διάκριση μεταξύ αυτού που θα μπορούσε να έχει συμβεί, αυτού που συνέβη, αυτού που συμβαίνει, αυτού που θα μπορούσε να συμβεί και αυτού που θα συμβεί εάν εκείνο που ήταν πιθανό να συμβεί συνέβη; Αν έπρεπε να ακουστεί σήμερα ένα σύνθημα συσπείρωσης που να απευθύνεται στους γονείς και στους εκπαιδευτικούς θα ήταν: κάντε τα παιδιά σας, τους μαθητές σας, τους φοιτητές σας να μιλούν, να διαβάζουν και να γράφουν.

Διδάξτε και εξασκείστε τη γλώσσα στις πιο ποικίλες μορφές της, ακόμα κι αν φαίνεται πολύπλοκη, ειδικά αν είναι πολύπλοκη. Διότι σε αυτή την προσπάθεια βρίσκεται η ελευθερία. Αυτοί που εξηγούν συνεχώς ότι πρέπει να απλοποιηθεί η ορθογραφία, να καθαριστεί η γλώσσα από τα «ελαττώματά» της, να καταργηθούν τα γένη, οι χρόνοι, οι αποχρώσεις, όλα όσα δημιουργούν πολυπλοκότητα, είναι οι νεκροθάφτες του ανθρώπινου πνεύματος. Δεν υπάρχει ελευθερία χωρίς απαιτήσεις. Δεν υπάρχει ομορφιά χωρίς τη σκέψη της ομορφιάς.

Με βάση αυτή τη διαπίστωση, το 2017, μια διαδικτυακή δημοσκόπηση του National Dairy Council που δημοσιεύτηκε στην Washington Post έδειξε ότι το 7% των Αμερικανών θεωρούν πως η σοκολατένια γεύση του γάλακτος προέρχεται απαραίτητα από αγελάδες με καφέ δέρμα! Σύμφωνα με μια

³ Christophe Clavé (2020), Baisse du QI appauvrissement du langage et ruine de la pensée. www.Agefi.com

μελέτη του 2017 από την IFOP/conspiracy watch, σε συνεργασία με το Ίδρυμα Jean Jaurès, το 16% των νέων ηλικίας 18 έως 24 ετών στη Γαλλία, τελειώνοντας το σχολείο θεωρούν ότι η γη δεν είναι σφαιρική, αλλά επίπεδη. Το 20% πιστεύει ότι οι Αμερικανοί δεν έχουν πάει ποτέ στη Σελήνη και το 19% πιστεύει ότι οι αιγυπτιακές πυραμίδες χτίστηκαν από εξωγήινους! Όσο αυξάνεται ο χρόνος που νέοι περνούν την ώρα τους ενημερωνόμενοι μέσα στα κοινωνικά δίκτυα, τόσο πιο ανησυχητικά γίνονται τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας. Αυτές οι ψευδείς πεποιθήσεις, που κάποιες φορές προκαλούν γέλιο, έχουν ωστόσο τραγικές επιπτώσεις στην πορεία της ιστορίας.

Η λήψη μιας απόφασης βασισμένης σε ψευδή γεγονότα μπορεί να έχει καταστροφικές συνέπειες, όπως αποδεικνύει το Brexit — η έξοδος της Αγγλίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το Brexit είχε στόχο την αποκατάσταση της εθνικής κυριαρχίας στην Αγγλία, ενάντια στην τυραννία των γραφειοκρατικών αποφάσεων από τις Βρυξέλλες. Ωστόσο, οι Άγγλοι τάχθηκαν υπέρ του Brexit με βάση αν-αλήθειες: για να αντισταθούν στην ένταξη της Τουρκίας στην Ευρώπη, για να αποκαταστήσουν τη ικανότητα χρηματοδότησης του βρετανικού συστήματος υγείας αποχωρώντας από την Ευρώπη. Αυτές οι ψευδείς προφητείες δεν εκπληρώθηκαν. Επρόκειτο για ψεύδη. Αντίθετα, η αγγλική οικονομία υπέφερε από τις συνέπειες της εξόδου από την Ευρωπαϊκή Ένωση, με μείωση του ΑΕΠ κατά 5,5%, λόγω της μείωσης των εξωτερικών επενδύσεων που ήθελαν να αποφύγουν τους δασμούς που επιβλήθηκαν ξανά μεταξύ της Αγγλίας και της ενιαίας αγοράς της Ευρώπης των 27 χωρών.

Από το *Brexit* και μετά, οι επενδυτές που ενεργοποιούνται στην ευρωπαϊκή αγορά προτιμούν να εγκαθίστανται απευθείας στην Ευρωπαϊκή Ένωση για να αποφύγουν τους δασμούς. Το Ηνωμένο Βασίλειο χάνει, ως συνέπεια, την οικονομική του ελκυστικότητα. Επιπλέον, το πρόβλημα της βρετανικής κυριαρχίας δεν λύθηκε πραγματικά με το Brexit. Απλώς μεταφέρθηκε από την Ευρώπη στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Πέρα από το παράδειγμα του Brexit, θα μπορούσαμε να πολλαπλασιάσουμε τα παραδείγματα που απεικονίζουν την αλλαγή της αντίληψης της πραγματικότητας από τον πληθυσμό, μέσω των ψηφιακών εργαλείων επεξεργασίας πληροφοριών: τα κοινωνικά δίκτυα, την τεχνητή νοημοσύνη, τις συνεργατικές πλατφόρμες κ.λπ. Γίνεται όλο και πιο δύσκολο να διακρίνουμε το αληθινό από το ψεύτικο, το πραγματικό από το τεχνητό, το συγκεκριμένο από το ουτοπικό, σε έναν κόσμο ψευδών φαινομένων. Η

τεχνητή νοημοσύνη διαστρεβλώνει την πραγματικότητα, χωρίς να είναι δυνατόν να αντιληφθεί κανείς το τέχνασμα, λόγω της κατάρρευσης του επιπέδου της γενικής παιδείας.

Ο κίνδυνος να εγκαταλειφθεί ο ανθρώπινος συλλογισμός υπέρ της μηχανής μπορεί επίσης να επιταχυνθεί λόγω της εξατομίκευσης των ρομποτικών υπηρεσιών, επιταχύνοντας τον ψυχολογικό έλεγχο της μηχανής. Για να καταπολεμήσουν τις απογοητεύσεις της μοναξιάς, ένα μέρος των χρηστών της ΤΝ θα επιδιώξει να βγει από την απομόνωση, δημιουργώντας όλο και πιο εξατομικευμένες σχέσεις με τα ρομπότ. Έτσι, η τεχνητή νοημοσύνη θα καθιστά σταδιακά ορισμένα άτομα ιδιαίτερα ευάλωτα και εξαρτημένα από την τεχνολογία μέσω της αυτο-εκπαίδευσης.

Η τεχνητή νοημοσύνη θα χρησιμοποιείται ως εμπειρογνώμονας για να παρέχει συμβουλές πριν από τη λήψη μιας σημαντικής απόφασης· ως προσωπικός βοηθός για να αυξήσει την αποδοτικότητα στη δουλειά· ως έμπιστος για να προσφέρει παρηγοριά μετά από μια απώλεια, συνομιλώντας με τον αποθανόντα, ο οποίος θα αναπαράγεται σε τρισδιάστατες συνθετικές εικόνες· ως εικονικός σύντροφος για να αντισταθμίσει την απουσία ενός φίλου ή συντρόφου· ως κλώνος διάσημων προσωπικοτήτων για ψυχαγωγία κ.λπ. Η λίστα των εφαρμογών είναι απεριόριστη.

Σε έναν εικονικό, ατομικιστικό και υλιστικό κόσμο, ιδιαίτερα αγχογόνο, ο καθένας θα αναζητά παράδοξα να βρει συναισθηματικά σημεία αναφοράς δημιουργώντας μια στενή σχέση με ένα έξυπνο ρομπότ. Έτσι, η Τεχνητή Νοημοσύνη κινδυνεύει να γίνει ο πρώτος έμπιστος, στον οποίο κάποιοι δεν θα διστάζουν να εκμυστηρευτούν τα πιο προσωπικά τους μυστικά, και που τελικά θα τους γνωρίζει καλύτερα από οποιονδήποτε άλλο. Αυτό το φανταστικό (όχι και τόσο μακρινό) σύμπαν περιγράφεται στο μυθιστόρημα του Νομπελίστα λογοτεχνίας Καζούο Ισιγκούρο, στο οποίο οι έφηβοι χτίζουν την ταυτότητά τους μέσα από τον κατοπτρισμό με τον τεχνητό τους φίλο (Τ.Φ.) εξελισσόμενοι σε έναν κόσμο εικονικής πραγματικότητας, όπου θα ήταν δυνατόν να ζήσουν μια ιδανική ζωή, χωρίς προβλήματα, χωρίς περιορισμούς, χωρίς προσπάθεια.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι νέες τεχνολογίες της εξ αποστάσεως επικοινωνίας αποτελούν αδιαμφισβήτητη πρόοδο, θέτοντας στη διάθεση της ανθρωπότητας την οικουμενική γνώση. Θεωρητικά, οι νέες τεχνολογίες θα πρέπει να προωθούν την επιτάχυνση του γενικού μορφωτικού επιπέδου του πληθυσμού μέσω της

συλλογικής μάθησης. Στην πράξη, όμως, ένα ολοένα και μεγαλύτερο κομμάτι του πληθυσμού, ειδικά ανάμεσα στους ψηφιακά αυτόχθονες, υποφέρει από μια μορφή απομάθησης εξαιτίας της επαφής με τους άλλους, δημοσιεύοντας στα κοινωνικά δίκτυα πληροφορίες με σκοπό την προσέλκυση προσοχής στον εαυτό και όχι απαραίτητα για να ανεβάσει την πνευματική αναζήτηση ανάμεσα σε ένα μεγαλύτερο αριθμό προσώπων. Η μάθηση μέσω των οθονών των υπολογιστών προκαλεί, λοιπόν, μια πολιτισμική ολίσθηση. Ενώ παλαιότερα η πολιτισμική πρόοδος βασιζόταν στην πρόοδο της επιστημονικής έρευνας μέσω του ορθολογικού συλλογισμού, σήμερα εξελίσσεται ακολουθώντας την κοινωνική αποδοχή των πληροφοριών που διαδίδονται, μοιράζονται και αναπαράγονται περισσότερο στα κοινωνικά δίκτυα.

Η Τεχνητή Νοημοσύνη υποτίθεται ότι θα διορθώσει αυτή την παρέκκλιση, παρέχοντας σε περισσότερους ανθρώπους έναν κοινό κορμό οικουμενικών γνώσεων, συσσωρευμένων επί αιώνες. Ωστόσο, στο βαθμό που η Τεχνητή Νοημοσύνη αντικαθιστά όλο και περισσότερο τον ανθρώπινο συλλογισμό, λόγω πνευματικής τεμπελιάς, δεν είναι σίγουρο ότι ο άνθρωπος θα διατηρήσει την ελεύθερη βούλησή του. Χωρίς να επηρεάζεται από τους άλλους στα κοινωνικά δίκτυα, είναι περισσότερο ευεπίφορος στη χειραγώγηση των επιλογών του, των πεποιθήσεών του και των γνώσεων που θα αποκτά μέσω της χρήσης μιας τεχνολογίας συγκρίσιμης με ένα γνωσιακό πρόθεμα. Αυτή η σκέψη ανοίγει το δρόμο σε πολλά κρίσιμα ερωτήματα για την ανθρωπότητα.

*Διδάκτωρ Διοικητικών Επιστημών (Paris Dauphine) και Διευθυντής Ερευνών (Paris Dauphine), ο **Christophe Assens** είναι Καθηγητής στρατηγικής στο Πανεπιστήμιο των Βερσαλλιών Saint-Quentin en Yvelines (Paris Saclay). Το 2025, προήδρευσε του ADIMAP και του διεθνούς συμποσίου για τη δημόσια διοίκηση σε συνεργασία με το ENAP Québec και το EDC Paris Business School. Επιστημονικός σύμβουλος του EDC Paris Business-School και του Pôle Léonard de Vinci, είναι διευθυντής έκδοσης του διεθνούς περιοδικού RISO των επιστημών της οργάνωσης. Είναι συγγραφέας των βιβλίων: "Δίκτυα: οι νέοι κανόνες του παιχνιδιού" (VA Editions), "Social networks all ego" (de Boeck Editions), "Public service networks" (EHESP Editions). Νικητής του Manpower/HEC Paris Prize και του SYNTEC/Société Française du Management Academic Research Award. Διδάσκει σε executive προγράμματα MS MBA DBA και διεξάγει εταιρικά συνέδρια. Συμμετέχει σε κοινωνικές συζητήσεις στον τύπο και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.*

Le désapprentissage avec l'intelligence artificielle et les réseaux sociaux

Christophe Assens

Professeur de stratégie à l'Université de Paris Saclay, France

christophe.assens@uvsq.fr

Abstract

Les nouvelles technologies numériques constituent une révolution dans le traitement de l'information, en mettant à disposition de l'humanité le savoir universel. En théorie, ces nouvelles technologies favorisent l'accès au savoir du plus grand nombre. Dans la pratique, une paresse intellectuelle s'installe dans la population, en relayant sur les réseaux sociaux les informations les plus populaires, sans forcément vérifier les fondements culturels ou scientifiques. Dans cette « société du moindre effort », l'Intelligence Artificielle apparaît comme une prothèse cognitive pour pallier les défauts de connaissance, dont les nouvelles générations, nées avec le digital, sont les premières victimes. Dès lors, ces outils technologiques entraînent un glissement de civilisation. Le progrès ne repose plus sur l'émancipation humaine à travers l'apprentissage, mais sur la démission de la pensée face aux robots.

Mots clés: intelligence artificielle, réseaux sociaux, apprentissage, désapprentissage, progrès.

*Doctor of Management Sciences (Paris Dauphine) and Research Director (Paris Dauphine), **Christophe Assens** is a Professor of strategy at the University of Versailles Saint-Quentin en Yvelines (Paris Saclay). In 2025, he chaired ADIMAP and the international symposium on public management in partnership with ENAP Québec and EDC Paris business school. Scientific advisor of EDC Paris Business-School and the Pôle Léonard de Vinci, he is director of publication of the RISO international journal of the sciences of the organization. He is the author of the books: "Networks: the new rules of the game" (VA Editions), "Social networks all ego" (de Boeck Editions), "Public service networks" (EHESP Editions). Winner of the Manpower/HEC Paris Prize and the SYNTEC/ Société Française du Management Academic Research Award. He teaches in MS MBA DBA executive programs, and conducts corporate conferences. He participates in social debates in the press and on social medias.*